

Klaudyn 14 września 2015 r.

Ocena dorobku naukowego i „osiągnięcia naukowego” dr. Jerzego Kuzickiego

---

I. Przebieg pracy zawodowej

Dr Jerzy Kuzicki po zakończeniu studiów i obronie pracy magisterskiej, która poświęcona była Drugiej pielgrzymce Jana Pawła II do Polski, 16-23 czerwca 1983 r. został zatrudniony jako asystent stażysta w Zakładzie Historii XIX wieku Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Temu miejscu pracy został wierny do chwili obecnej. Będąc asystentem, w 2003 roku obronił pracę doktorską pt. *Walery Wielogłowski (1805-1865). Życie i działalność polityczno-społeczna i gospodarcza*.

Te dwa tematy – z jednej strony kwestie związane z kościołem katolickim, a z drugiej biografistyką będą podlegać dalej ocenie.

Dzięki uzyskaniu stopnia naukowego doktora mógł dr Jerzy Kuzicki zostać – nadal w tym samym Zakładzie Historii XIX wieku Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego (od 2001 r.) – adiunktem. Można by rzec, że zainteresowania badawcze dr. Kuzickiego ewoluowały wraz ze zmianą nazwy Zakładu na Zakład Historii XIX wieku, dziejów Polonii i Emigracji.

Będąc asystentem, a potem adiunktem dr Jerzy Kuzicki dzięki uzyskanym stypendiom Ministerstwa Spraw Zagranicznych Włoch, Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Stypendium Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu im. Marii Zdziarskiej-Zaleskiej mógł prowadzić rozległe kwerendy naukowe w kilku liczących się ośrodkach naukowych. Zdobyte doświadczenie (nie tylko wiedza wynikająca z lektury źródeł) będące efektem po-

znania Paryża, Watykanu. Lwowa przyczyniły się na pewno do pogłębienia wiedzy ogólnej, jakże ważne w badaniach humanistycznych.

II. Opinia o rozprawie przedstawionej jako „osiągnięcie naukowe”

Oceniana praca dr. Jerzego Kuzickiego pt. *Nieść wiarę i nadzieję na obcej ziemi. Polskie duchowieństwo katolickie w życiu religijnym i polityczno-społecznym Wielkiej Emigracji we Francji (1831- 1863)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, ss. 842 jest logiczną konsekwencją zainteresowań badawczych Habilitanta.

Dr Kuzicki łączy skutecznie kierunek badań biograficznych (doktorat poświęcony W. Wielogłowskiemu, zob. wyżej) oraz aspekty życia religijnego i jego znaczenia dla społeczeństwa polskiego (począwszy od pracy magisterskiej, choć wówczas poruszane zagadnienia odnosiły się do wydarzeń niemalże współczesnych).

W bardzo obszernej pracy zaprezentowany został obraz grupy duchownych, którzy w wyniku różnych wydarzeń politycznych znaleźli się na emigracji we Francji w tzw. okresie międzypowstaniowym, tj. pomiędzy 1831 a 1862 rokiem.

Powstanie Listopadowe zmusiło do opuszczenia kraju wielotysięczną rzeszę polskich wojskowych i polityków. Wśród nich znaleźli się zarówno kapelani wojskowi, jak też pewna liczba duchownych (księża i zakonników) biorących udział w walkach z bronią w rękę. Dr Kuzicki podaje dane liczbowe i biograficzne o wszystkich tych osobach, które po wyjściu z Królestwa Polskiego znalazły „przystań” we Francji. Umieszczenie Polaków w zakładach-dépot pozwoliło na organizację życia codziennego w nowych warunkach ludzi, którzy w ojczyźnie pozostawili wszystko co mieli. Niestety szybko okazało się, że nowe miejsce pobytu wiązało się z nowymi problemami. Wśród problemów było narastające poczucie krzywdy i frustracje. Księża, którzy znaleźli się wraz z wojskiem we Francji mogli zapewnić częściowo pomoc duchową rodakom. Tu jednak na przeszkodzie stanęły problemy organizacyjne i brak

zgody kościelnych władz francuskich. Dr Kuzicki szeroko opisuje pracę duszpasterską tych księży, którzy w zakładach-dépot próbowali pomagać swoim rodakom w przezwycięzeniu trudności pierwszych miesięcy wygnania. Do przedstawienia tych zagadnień posłużyły Habilitantowi rozległe badania archiwalne oraz kwerenda w źródłach drukowanych.

Podobnie kolejne lata tułaczego losu, problemy, potrzeby żołnierzy i oficerów znajdujących się na wygnaniu, w kontekście posługi religijnej, której znalazły szeroki opis. Autor opisał także udział księży w komemoracji wydarzeń Powstania. Odprawianie mszy rocznicowych związanych z wybuchem powstania, bitwami, ale także innymi ważnymi wydarzeniami w dziejach narodu – jakim było np. czczenie rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja – było obowiązkiem moralnym księży, ale często też jedyną okazją do oficjalnego odprawiania mszy. Niestety hierarchowie francuscy po części nie bezpodstawnie, uważali, że wśród polskiego duchowieństwa, które znalazło się we Francji wielu duchownych było nastawionych liberalnie, a część z księży i zakonników za udział w walce z bronią w ręku podlegało ograniczeniom w sprawowaniu liturgii.

Dotarcie do opinii kleru francuskiego w sprawie polskich księży do ważna zasługa dr. Kuzickiego. Opinie o Polakach są rozproszone w archiwach diecezjalnych Paryża i innych archiwów diecezjalnych rozsianych po całej Francji.

Wspomniane wyżej – a szczegółowo omówione przez Habilitanta – problemy nurtujące księży i zakonników – doprowadziły do porzucenia stanu duchownego przez nielicznych jego członków przebywających we Francji. Na wielu wymusiły zdobycie nowych umiejętności, które pozwalały na zapewnienie codziennego bytu. Tylko nieliczni zostali zatrudnieni w parafiach francuskich, większość z nich musiała zarabiać (w związku z ograniczeniem zasiłków przez rząd francuski) na życie często pracą fizyczną. Te trudy dnia codziennego zostały z wielkim pietyzmem odtworzone i ukazane przez dr. Kuzickiego. Można je porównać z życiem codziennym emigrantów-żołnierzy, a te realia są mi dobrze znane. Doceniam trud Auto-

ra włożony w dotarcie do źródeł w archiwach francuskich zarówno centralnym (Archives Nationale) jak i departamentalnych, rozsianych po najróżniejszych raportach policyjnych, protokołach posiedzeń instytucji lokalnych. Pozwalających na odtworzenie owego obrazu dnia codziennego pierwszych lat emigracyjnych Polaków we Francji. Na zbiorowość liczącą ok. 150 osób w końcu lat 30. Zaledwie 16 znalazło miejsce pracy w parafiach, reszta musiała pracować w inny sposób.

Habilitant dobrze omówił także powstanie ważnej instytucji – z punktu widzenia duchowości emigrantów – Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu, która działała w tym mieście od lat 40. XIX w. i działa do chwili obecnej. Ponieważ emigranci znajdowali się głównie poza Paryżem, to im poświęcił ds. Kuzicki gros swojej pracy.

Niemniej ważny aspekt, który znalazł się w omawianej pracy to powstanie i funkcjonowanie Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa (zmartwychwstańców), co nie dziwi ze względu na rolę jaką odgrywało to Zgromadzenie w dziejach Emigracji. W tym celu prowadzone kwerendy w archiwum Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa w Watykanie przyniosły nowe ustalenia, a przede wszystkim poszerzenie wiedzy i bazy źródłowej tej formacji, która odniosła ogromny sukces w utrzymaniu chwiejących się w swoim stosunku do Kościoła Katolickiego emigrantów, którzy zaczęli ulegać wpływom różnych sekt w tym np. Towiańskiego.

Zmartwychwstańcy – o czym szeroko pisze Habilitant, przyczynili się także do pracy duszpasterskiej. W tym pracy duszpasterskiej w środowisku kościołów wschodnich – grekokatolickiego na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej, ale także np. prawosławnego w Bułgarii. Nie streszczając wywodów Autora, należy podnieść wagę ustaleń i wskazania w pracy poświęconej duchowieństwu tego trzydziestolecia, w jaki sposób polscy księża przeciwdziałali wpływom cerkwi prawosławnej moskiewskiej, a także władz Rosji na propagandę antypolską.

Dzięki kwerendzie w Bibliotece Polskiej w Paryżu i komplementarnej w zbiorach Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie oraz w Bibliotece w Kórniku udało się dr. J. Kuzickiemu omówić także działalność charytatywną duchowieństwa. Była ona jak wynika z omawianej publikacji zarówno organizacyjna „własna” duchowieństwa (poprzez założony przez Zmartwychwstańców Dom Przytułku i Pracy), ale przede wszystkim udział w dystrybuowaniu pomocy charytatywnej instytucji takich jak Towarzystwa Dobroczynnego Dam Polskich, Komisji Funduszów Emigracji Polskiej, Stowarzyszenia św. Wincentego a Paulo.

Kolejnym omówionym zagadnieniem był udział duchownych w działalności oświatowej w polskich szkołach, zarówno w tej najbardziej znanej czyli bawarskiej, jak też w szkołach w Nancy, Orleanie.

Polityczny wymiar działań duchowieństwa należy rozpatrywać przez pryzmat uczestnictwa w rozlicznych ugrupowaniach od liberalno-lewicowych: w Komitecie Narodowym Polskim, Towarzystwie Demokratycznym Polskim, organizacjach wolnomularskich i węglarskich oraz w Zjednoczeniu Emigracji Polskiej. Z drugiej strony liczny był udział duchownych (księży i zakonników) w tym także Zmartwychwstańców we współpracy z Hotelem Lambert. Ważnym ustaleniem Habilitanta jest jednoznaczne wykazanie braku rywalizacji z organizacjami narodowymi czy nie podejmowania jakichkolwiek działań na szkodę sprawy polskiej.

Omawianą rozprawę kończy tabelaryczne zestawienie księży i zakonników znajdujących się we Francji w latach 1831-1862. W tym materiale znajduje się też zbiór najważniejszych faktów z życia duchownych-emigrantów. Z tym też sposobem prezentacji materiałów wiąże się mój zarzut dotyczący konstrukcji książki. Jak napisałem wyżej praca jest bardzo erudycyjna, będąca wynikiem rozległej i trudnej kwerendy. Jednak na obszerność tomu w dużej mierze ma wpływ przyjęta konstrukcja, która zmusiła Autora do licznych powtórzeń. Gdyby zastosował szerszy słowniczek biograficzny owych 151 osób, które są przedmiotem analizy prozopograficznej, unikając powtórzeń nie mielibyśmy do czynienia z publikacją 842

stronicową, ale znacznie mniejszą z korzyścią dla czytelnika, ale przede wszystkim z korzyścią dla odnajdywania pewnych faktów z życia duchowieństwa. Jest to zarzut konstrukcyjny, jednak nie wpływający na obniżenie wartości pracy, włożonego trudu badawczego i wyników naukowych.

III. Charakterystyka dorobku naukowego Habilitanta

Z przyjemnością należy zauważyć, że choć jak wskazano na wstępie Habilitant porusza się w kręgu zagadnień kościelno-biograficznych, to są one rozległe. Wyżej omówione sprawy związane z duchowieństwem na Emigracji znalazły swój wyraz także w licznych publikacjach w postaci artykułów na tematy szczegółowe. Tym samym dr Kuzicki dochodził do swoich ustaleń rozwijając z jednej strony warsztat, ale przede wszystkim zasięg swojej kwerendy źródłowej, wiedzy, na temat sytuacji badanej zbiorowości emigracyjnej. Wśród artykułów warto wymienić: *Emigracyjne losy ks. Franciszka Awertyna Koryckiego*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” nr 2/3 2009, s. 445-455; *Zakonnicy z klasztorów położonych na tzw. ziemiach zabranych jako uczestnicy Wielkiej Emigracji (1831-1863)* „Limes. Studia i materiały z dziejów Europy Środkowo-Wschodniej” nr 6/2013, s. 81-101; *Kapelani powstania listopadowego na emigracji* [w:] *Wokół powstania listopadowego. Zbiór studiów*, pod red. Huberta Chudzio i Janusza Peczdy, Kraków 2014, s. 309-335. Habilitant wskazał także trzy jeszcze nie opublikowane swoje rozprawy-artykuły (cytuję za autoreferatem): *Kapelani polskich powstań narodowych w strukturach lokalnego Kościoła we Francji w XIX wieku* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego); *Specyfika badań nad duchowieństwem Wielkiej Emigracji w latach 1831-1863* (Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego); *Duchowni - uczestnicy powstania listopadowego w tzw. wielkich zakładach (dépôts) we Francji w latach 1831-1833* (Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu).

Odrębnym zainteresowaniem badawczym Habilitanta, a mnie osobiście bardzo bliskim, są badania nad dziejami ziemiaństwa galicyjskiego. Tej materii poświęcił dr Kuzicki kilka artykułów zarówno na kanwie swojego doktoratu pisząc o W. Wielogłowskim – ziemianinie galicyjskim i organizatorze działalności społeczno-zawodowej ziemian tego regionu. Kilka rozpraw poświęconych ziemiaństwu przemyskiemu, lwowskiemu i krakowskiemu – galicyjskiemu – wnosi nowe ustalenia do tej ciągle jeszcze nie opracowanej w sposób zadowalający grupy społecznej. Każda taka nawet będąca przyczynkiem publikacja to kolejny krok w kierunku poznania społecznej i zawodowej roli ziemiaństwa galicyjskiego.

W dorobku każdego badacza ważna jest redakcja publikacji naukowych. Na tym polu Habilitant ma czym się pochwalić, o czym świadczy bibliografia, współpraca z innymi badaczami to także istotny element warsztatu naukowego, którego wagi nie należy pomijać.

IV. Działalność dydaktyczna

Dr Jerzy Kuzicki jako asystent, a następnie adiunkt pracuje jako wychowawca kolejnych roczników studentów historii.

V. Działalność organizacyjna w sferze nauki

Dr Jerzy Kuzicki współuczestniczył jako organizator kilku konferencji naukowych (co mogę potwierdzić nie tylko na podstawie przedstawionych w autoreferacie zdań, ale także jako ich uczestnik części z nich). Konferencje te były poświęcone dziejom XIX stulecia oraz jakże ważnym kwestiom regionalnym. Jako współsekretnarz i członek Komitetu Organizacyjnego wraz z pracownikami Zakładu Historii XIX wieku był dr J. Kuzicki współorganizatorem czterech międzynarodowych konferencji naukowych w latach 1998, 2001, 2005 i 2009. W obradach wzięli udział obok historyków z Polski historycy ze Słowacji, Ukrainy, Czech, Węgier, Austrii, Rosji. W maju t.r. odbyła się konferencja *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej*.

rowej (XIX-XXI wiek). Dr Kuzicki był jej współorganizatorem wraz z dr Agnieszką Kawalec i prof. Jadwigą Hoff.

Habilitant przedstawiał efekty własnych badań podczas wystąpień na konferencjach krajowych i międzynarodowych. Łącznie wziął udział w 16 konferencjach krajowych oraz 14 międzynarodowych, wśród nich 3 odbyły się w ośrodkach zagranicznych. We wszystkich wziął – jak pisze w autoreferacie czynny udział, wygłaszając przygotowane referaty naukowe, co mogę w odniesieniu do kilku potwierdzić, gdyż także brałem w nich udział.

VI. Ocena

Podsumowując ocenę osiągnięć naukowych i dorobku naukowego dr. Jerzego Kuzickiego stwierdzam, że w mojej ocenie ów dorobek opublikowany po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w 2003 roku, w tym zwłaszcza przedłożona jako „osiągnięcie naukowe” rozprawa *Nieść wiarę i nadzieję na obcej ziemi Polskie duchowieństwo katolickie w życiu religijnym i polityczno-społecznym Wielkiej Emigracji we Francji (1831- 1863)*, stanowiąca podstawę w rozumieniu art. 16 ust. 2. podpunkt 1 Ustawy o Stopniach i Tytule Naukowym z 14 marca 2003 roku, aktywność naukowa i organizacyjna uzasadniają nadanie dr. Jerzemu Kuzickiemu stopnia doktora habilitowanego, o co niniejszym wnoszę.

Sławomir Górczyński